

НАЦИОНАЛНАТА МОЩ – ОСНОВА ЗА СЪЩЕСТВУВАНЕ НА ДЪРЖАВАТА

Груди Ангелов

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *В настоящата статия са представени връзките между основните функции на съвременната държава, нейните задължения за гарантиране на националната сигурност и определяне на модела за оценка на националната мощ. В нея са представени накратко базовите определения и съвременните разбирания за същността на държавата, националната сигурност и националната мощ като съвкупност от фактори, които дефинират водещата роля на мощта на държавата в международните отношения, формирането на водещи фактори за генериране на национална мощ, които отразяват най-актуално промените в средата за сигурност и обхващат най-пълно съвременните източници и променливи за формиране на националната мощ.*

Ключови думи: *държава, държавност, сигурност, национална сигурност, национална мощ, национални интереси*

ВЪВЕДЕНИЕ

Основна характеристика, с която в държавата на XXI в. се свързва наличието на необходимите способности за гарантиране на отбраната и националната сигурност, е националната мощ. Затова съвременната наука отделя особено внимание на теоретичната обосновка и подбора на работещи методологии за концептуализация на същността и подходите към формиране на национална мощ. Прилагането на различни подходи подпомага решаването на въпросите за определяне значимостта на влиянието на основни фактори и инструменти на националната мощ. Търсенето и прилагането на по-ефективни източници, променливи и фактори за повишаване на националната мощ и за постигане на превъзходство, които позволяват контрол над определени географски райони, региони или създават условия за влияние върху развитието на целия свят в различните периоди на историята, винаги са били сред основните цели на Великите сили. В постоянното геополитическо състезание през вековете основна цел на държавите с висока степен на национална мощ е била заемането на по-изгодни позиции в системата на международните отношения и постигането на превъзходство над останалите държави.

През последните години, особено след началото на войната в Украйна, сме свидетели на множество коментари на известни и не дотолкова известни експерти по национална сигурност, касаещи развитието на военните действия и тяхното влияние върху националната сигурност на Република България. От друга страна, политици и държавни ръководители от

различни нива използват терминология, която в определени моменти е повече от смущаваща. Следователно необходимостта от използването на единна терминология в областта на сигурността е от изключителна важност.

БАЗОВА ТЕРМИНОЛОГИЯ

Когато се говори за държавата, е необходимо да бъде дадено работещо определение за същата. **Съвременната държава** е основен институт на политическата система на обществото или политически организирана общност, която управлява чрез законово изградена система за управление (правителство) определена територия с утвърден вътрешен и външен суверенитет.

Държавността от своя страна се явява обобщаваща характеристика за изискванията към териториален интегритет, обществена идентичност и консолидация, политическа и обществена представителност на управлението, международна утвърденост и степента на институционална готовност за защита на суверенитета и териториалната цялост, за опазване на обществено-правовия ред, за осигуряване просперитет и благоденствие на нацията, за предоставяне на публични услуги на гражданите.

Съществуват множество определения за национална сигурност. Според редица автори **национална сигурност** е способността на страната да осигури своето и на своите граждани развитие без сериозно влияние или заплахи за намеса от външни сили. В българското законодателство националната сигурност е официално дефинирана като „динамично състояние на обществото, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред на страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите, основните права и свободи на гражданите, устойчивото икономическо развитие и благосъстоянието на населението, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети“¹ (Закон 2015).

Системата за национална сигурност включва държавните органи, които чрез определените им от Конституцията и другите закони на страната функции осъществяват националната политика в областта на сигурността. Предвид принципа за разделение на властите отговорности за гарантиране на националната сигурност са делегирани на законодателната власт (Народното събрание), изпълнителната власт (Министерския съвет), съдебната власт (следствие, прокуратура и съд), както и на Президента на републиката² (Закон 2015).

Системата за защита на националната сигурност се състои от държавни органи и структури, които осъществяват дипломатическа, отбранителна, разузнавателна, контраразузнавателна оперативно-издирвателна, правоохранителна и охранителна дейност и които са представени в Съвета по сигурността към Министерския съвет³ (Закон 2015).

Предвид подходите за съвременен отношение към сигурността може да се обобщи, че **националната сигурност** се гради върху реалистична парадигма, според която, от една страна, участието в развитието на нацията на дадена държава, и от друга, участието на самата държава като независим субект в системата на международните отношения се постига единствено при условия, при които са гарантирани сигурността на държавата и защитата на националните интереси.

В проекта на Концепция за национална сигурност от 1995 г.⁴ **националната сигурност** е определена като: „Динамично състояние, при което за държавата и за обществото не съществува пряка опасност от въоръжена агресия, политически диктат или икономическа принуда, или ако такава се появи, те ще бъдат надеждно защитени“. Според Концепцията за национална сигурност от 1998 г.: „Национална сигурност има, когато са защитени основните

права и свободи на българските граждани, държавните граници, териториалната цялост и независимостта на държавата, когато не съществува опасност от въоръжено нападение, насилствена промяна на конституционния ред, политически диктат или икономическа принуда за държавата и е гарантирано демократичното функциониране на държавните и гражданските институции, в резултат на което обществото и нацията запазват и увеличават своето благосъстояние и се развиват. Сигурността е гарантирана, когато страната успешно реализира националните си интереси, цели и приоритети, и при необходимост е в състояние ефективно да ги защити от външна и вътрешна заплаха⁴⁵ (Концепция 1998). Основен израз на усилията на съвременната държава за защита на националните интереси, суверенитет и териториална цялост е Стратегията за национална сигурност. Стратегията за национална сигурност на Република България от 2011 г. очертава по-широко разбиране за националната сигурност, като извежда на предно място сигурността на гражданина, обществените и икономическите аспекти, без да подценява измеренията, свързани с отбраната, външната политика, разузнаването, охраната на обществения ред и защитата на законността. В Закона за ДАНС⁶ **националната сигурност** е определена като „... динамично състояние на обществото, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред в страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите, основните права и свободи на гражданите, устойчивото икономическо развитие и благосъстоянието на населението, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети“.

НАЦИОНАЛНАТА МОЩ И НАЦИОНАЛНИТЕ ИНТЕРЕСИ НА ДЪРЖАВАТА

Националната мощ като геополитическа концепция отразява масовите характеристики на една държава като сума от нейните способности и потенциал⁷ (Hafeznia 2003). Тази *мощ* е *математическият сбор от положителните и отрицателните елементи на властта и основите на тази държава, която е активна и позволява сравнение с други нации и държави*.

Националната мощ на суверенната държава представлява:

- Използването на всички налични ресурси за реализиране на националните цели и интереси;
- Удовлетворяване на нуждите на нацията и държавата;
- Основен фактор за оцеляване и развитие на всяка нация и държава⁸ (Shuofeng);
- Успешно постигане на националните цели чрез въздействие в международната среда и използване ресурсите на обществото за създаване на военни и невоенни способности.

От посочените функции с най-значително приложение за националната мощ са постигането и отстояването на националните цели и интереси на държавите. В това отношение съществува широко разнообразие от **интереси и цели**:

- повишаване на националната мощ, защита на националната сигурност;
- повишаване на националното благосъстояние;
- международна защита на националните права извън границите на държавата;
- поддържане на международния мир и стабилност в съответствие с националните интереси и потребности;
- възпрепятстване влиянието на други държави и осигуряване на подкрепа за външната политика.

Съществуват непосредствени връзки между нивото на националната мощ на дадена държава и нейната роля в международните отношения, при което провеждането на

подходяща външна политика гарантира желана или водеща роля на международната сцена като резултат от усвояване предимствата на високото ниво на националната мощ на държавата.

Националната доктрина е свързващият елемент между националната мощ и националните интереси на съвременната държава. Тя е изкуството и същността на използване на националната мощ за постигане на националните цели и изкуството на политическите лидери да оценят и развият възможностите, способностите и нивото на националната мощ, за да ги приложат за отстояване на националните цели и интереси.

Безспорно, когато се изследва съществуването на корелация между националната мощ и националните интереси, може да бъде направен изводът, че непосредствена връзка между националната мощ и геополитическата проекция на държавата съществува. Водещите държави в света притежават ясно формулирани национални интереси, като определено срещат по-малко трудности и препятствия при тяхното реализиране. Националните интереси на страните с ограничена национална мощ са лимитирани и с ограничени цели, което от своя страна изправя тези държави пред множество препятствия и предизвикателства при реализиране на интересите си.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Националната мощ се явява основополагащ елемент на съвременната държава, който интегрира в себе си всички нейни функции и характеристики, за да даде възможност на страната да избере своя път и да генерира достатъчно мощ в зависимост от заявеното ниво на амбиция и поставените национални цели. Нещо повече, отчитайки факта, че разпределението на националната мощ в международната общност никога не може да бъде еднакво, всеки политически субект се опитва да постигне по-висока степен на национална мощ, при което възможностите и поведението на силните и слабите държави в системата на международните отношения непрекъснато се променят, като по-силните държави са в състояние да отстояват своята независимост и с повишаване на своята национална мощ – да разширяват своите сфери на влияние. От друга страна, има държави и нации, които определено не притежават способности за защита на своите национални интереси и следователно непосредствено отразяват нивото на националната мощ на държавата.

БЛАГОДАРНОСТИ

Тази публикация е реализирана с помоща на Министерството на образованието и науката в изпълнениена Национална научна програма „Сигурност и отбрана“, приета с РМС № 731 от 21.10.2021 г. и съгласно Споразумение № Д01-74/19.05.2022 г.

БЕЛЕЖКИ

¹ Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност, София, 2015.

² Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност, София, 2015.

³ Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност, София, 2015.

⁴ Концепция за национална сигурност от 1998 г. Обн. ДВ, бр. 4, 22 април 1998 г.

⁵ Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“, 2008.

⁶ Концепция за национална сигурност от 1995 г.

⁷ **Hafeznia**, Mohammad Reza. (2003). Analysis of geographical basics of national power of Islamic Republic of Iran. In: *Journal of geographical science*, Tarbiat Moalem University Press, 2003, p. 51.

⁸ **Shuofeng**, Huang. Comprehensive National Power Studies, Chinese Academy of Social Sciences Press, 1992, p. 102.

ЛИТЕРАТУРА

Ангелов, Г. (2002). *Държавност и национална сигурност*. София: Военна академия, 2022.

Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“. Available from: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135574489>.

Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност, София, 2015. Available from: <https://lex.bg/laws/ldoc/2136588572>.

Концепция за национална сигурност от 1995 г.

Концепция за национална сигурност от 1998 г. Обн. ДВ. бр. 4, 22 април 1998 г.

Hafeznia, Mohammad Reza. (2003). Analysis of geographical basics of national power of Islamic Republic of Iran. In: *Journal of geographical science*, Tarbiat Moalem University Press.

Shuofeng, Huang. *Comprehensive National Power Studies*, Chinese Academy of Social Sciences Press, 1992, p. 102.

REFERENCES

Angelov, G. (2002). *Darzhavnost i natsionalna sigurnost*. Sofia: Voenna akademia, 2022.

Hafeznia, Mohammad Reza. (2003). Analysis of geographical basics of national power of Islamic Republic of Iran. In: *Journal of geographical science*, Tarbiat Moalem University Press, 2003.

Kontseptsia za natsionalna sigurnost ot 1995 g.

Kontseptsia za natsionalna sigurnost ot 1998 g. Obn. DV, br. 4, 22 April 1998 g.

Shuofeng, Huang. *Comprehensive National Power Studies*, Chinese Academy of Social Sciences Press, 1992, p. 102.

Zakon za Darzhavna agentsia „Natsionalna sigurnost“. Available from: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135574489>.

Zakon za upravlenie i funktsionirane na sistemata za zashtita na natsionalnata sigurnost, Sofia, 2015. Available from: <https://lex.bg/laws/ldoc/2136588572>.

THE NATIONAL POWER IS THE BASIS FOR THE EXISTENCE OF THE STATE

Abstract: *This article presents the connections between the main functions of the modern state, its obligations to guarantee national security and the determination of the model for assessing national power. It briefly presents the basic definition and modern understandings of the essence of a state, national security and national power, as well as a set of factors that define the leading role of state power in international relations, the formation of leading factors for generating national power, which reflect most current changes in the security environment and most fully cover contemporary sources and variables of national power formation.*

Keywords: *state, statehood, security, national security, national power, national interests*

Assoc. Prof. Grudi Angelov, PhD

University of Library Studies and Information Technologies

E-mail: g.angelov@unibit.bg